

PROSTITUCE V PRŮŘEZU HISTORIE DÍL II – ČECHY

PROSTITUTION IN THE CROSS-SECTION OF HISTORY PART II – BOHEMIA

Kamil Janiš¹, Zdeňka Římovská²

Abstrakt

Úvod: Prostituce v Čechách prošla velmi zajímavým historickým vývojem. Následující příspěvek navazuje na první díl, který uváděl počátky vývoje prostituce ve světě do 15. století. Druhý díl se zabývá především prostitucí v Čechách, s akcentací na Prahu, zmiňuje také Moravskou Ostravu a další města.

Cíl: Cílem druhého dílu je podat přehled vývoje prostituce v Čechách a podrobněji seznámit s vývojem ve vybraných městech.

Metodika: Pro sběr dat byla zvolena analýza dokumentů, informace byly čerpány z tuzemských i zahraničních referenčních zdrojů, které jsou uvedeny v sekci Literatura na konci příspěvku. Řadu materiálů čerpali autoři z vlastních archívních sbírek a dokumentů docenta Janíše.

Výsledky: Zjištěné výsledky byly analyzovány a zpracovány do chronologického přehledu.

Závěr: Otázka prostituce byla vždy velkým tématem pro celou společnost, a jak již bylo řečeno, prošla zajímavým historickým vývojem, od kočovné prostituce, přes prostituci ve veřejných domech, bordelech a hampejzech od historické Prahy až po průmyslovou Moravskou Ostravu a její okolí.

Klíčová slova

prostituce, bordely v Praze, bordely v Ostravě, veřejné domy, bordely, morálka

¹ Ústav pedagogických a psychologických věd, Fakulta veřejných politik v Opavě, Slezská univerzita v Opavě

² Ústav nelékařských zdravotnických studií, Fakulta veřejných politik v Opavě, Slezská univerzita v Opavě

Abstract

Introduction: Prostitution in Bohemia has undergone an interesting historical development. The following contribution builds on the first part, which introduced the beginnings of the development of prostitution in the world up to the 15th century. The second part deals mainly with prostitution in Bohemia, with an emphasis on Prague, it also mentions Moravian Ostrava and other cities.

Aim: The aim of the second part is to give an overview of the development of prostitution in Bohemia and to familiarize it in more detail with the development in selected cities.

Methodology: For data collection was chosen the analysis of documents, the information was drawn from domestic and foreign reference sources, which are listed in the Literature section at the end of the paper. The authors drew a number of materials from their own archive collections and documents of Associate Professor Janiš.

Results: The results were analyzed and processed into a chronological overview.

Conclusion: The question of prostitution has always been a big topic for the whole society, and as already said, it has gone through an interesting historical development, from nomadic prostitution in public houses, brothels and hampejs from historical Prague to industrial Moravian Ostrava and its surroundings.

Keywords

prostitution, brothels in Prague, brothels in Ostrava, public houses, brothels, morality

---

ÚVOD

V Čechách se nejstaršímu řemeslu dařilo ve středověku nevíce v Praze, postupně v Liberci, Mostě a Kladně. Zajímavým vývojem prošlo také průmyslové velkoměsto na Moravě, Moravská Ostrava a její okolní obce. K zamyšlení stojí skutečnost, že Staročeské právo zakazovalo ubližovat nevěstkám a případné potrestání jejich hříchů mělo být ponecháno až na vyšší moci boží. Kromě oficiálního práva existovaly ve světě prostituce i vnitřní nepsané zvyklosti, které nemají daleko k metodám moderních pasáků. Nevěstince obvykle řídila a většinou i vlastnila žena. Nevěstky si různým způsobem zavazovala, aby její podnik nemohly opustit. Často půjčovala nevěstkám peníze na lichvářský úrok, který nemohly splatit. Vývojem prostituce v Čechách a z části na Moravě nás provedou následující kapitoly.

Veřejné domy ve středověku v Čechách

V našich krajích se prvně rozšířila prostituce potulná (kočovní). Zastoupené ženy doprovázely skupiny komediantů, které se přemísťovaly od města k městu. Moudré rozhodnutí radních vedlo k tomu, že dostaly cechovní „požehnání“ a do městské pokladny odevzdávaly daně. Středověké nevěstky se ještě navíc, na základě Soběslavova práva (1139) odlišovaly od počestných žen svým oděvem. Podle uvedeného práva bylo jejich povinností, že „nemají jinak chodit než ve šlojířích s okraji žlutými, aby potom známy byly“. Od 12. století, tak jak se upevňovala křesťanská morálka, rostl i vliv českého státu ve středoevropském prostoru. Český stát dostává formu klasického feudálního státu. Přichází slavná doba, kdy na český trůn usedají poslední králové z rodu Přemyslovců a po nich neméně slavní Lucemburkové. Do Čech přichází gotika se svými mravy a zvyky, včetně rytířského kultu a nastává bouřlivý rozvoj měst se vším, co k městu a koncentraci obyvatel patřilo. Ve velkých městech začínají fungovat předchůdci dnešních veřejných domů. Snad vůbec první „bordel“ v Praze už existoval za krále Otakara II. Zda byl opravdu první, dnes už asi těžko zjistíme. Obdobná situace byla i v jiných městech království. Například první dochovaný záznam o veřejném domě v Hradci Králové pochází ze 13. století, kdy jistý Šumbera z Hrádku si ve městě otevřel na Velkém náměstí hostinec, kde obsluhovala vyhlášená a nepochybně i vyvinutá šenkýřka Magdalena. V době poklesu tržeb (koupěschopností) nabízel Šumbera za úplatu pobyt s ní v podkrovní komůrce. Taxa za jednu hodinku s ní přišla na dva groše. A protože zájem byl obrovský, tak si jako správný obchodník, vzal do služby ještě další dvě dámy (Janiš, 2004). Netrvalo dlouho a domy nabízející obdobné služby se rozrostly po městě jako houby po dešti. O dvě století později píše kronikář Nývlt z Vamberka o „kvalitě“ jedné takové dívky (Soně) do kroniky následující hodnocení: „Měla nádherné zlaté vlasy, které jí ovšem shořely při požáru prvního poschodí roku 1465. Od té doby oslňovala svojí holou lebkou a v létě roku 1468 pak svedla pluk Szegedských dragounů. Jako podprsenku používala dva sešité spací pytle“. Soňa se později vdala za zbrojářského mistra Jahodu z Bělče a spolu měli jedenáct dětí. Nevíme tedy přesně, který nevěstinec v Praze se může honosit titulem – první veřejný dům. Víme jen, že jeden z těch lepších veřejných domů, včetně lázní (s názvem *Sacrum Veneris almae palatium*) založil již v roce 1276 Přemysl Otakar II. Správu nad ním vykonával notář krále Vlach Jindřich z Isermie a to poblíž kláštera sv. Tomáše na Malé straně (Ringdal, 2000).

Morava

To na Moravě byl postoj vůči nevěstkám a veřejným domům mnohem razantnější. V Brně na základě četných výtržností a nepřístojností ze stran nevěstek došlo v roce 1253 ke spálení několika domů a vykázaní nevěstek do jiných čtvrtí, kde jim byly k provozování živnosti vyhrazeny čtyři domy pod dozorem městských úředníků. Nadbytek žen byl tak nejspíš i motivujícím činitelem k vydání zajímavého dekretu královnou Marií Skotskou (1288). Podle něj v každém přestupném roce mohla kterákoliv žena požádat o ruku muže. Jediným důvodem k odmítnutí mohlo být pouze zasnoubení s jinou dívkou. V opačném

případě, tzn. při odmítnutí, mohl být muž potrestán pokutou ve výši 100 liber. V roce 1449 připadalo v Norimberku na 1 000 mužů celkem 1 207 žen. Ještě výraznější poměr mezi počtem mužů a počtem žen (v jejich neprospěch) nastal v době křížáckých válek, kdy dokonce na jednoho muže připadalo sedm žen (ostatně údaje z Ruska po skončení druhé světové války byly obdobné). Na druhé straně byla prostituce velmi vítána studenty, kteří se opravdu komplexně připravovali na vstup do života. Ve všech městech, kde byly zřízeny univerzity (například Bologna, Paříž, Perpignan, Heidelberg, Salamanka, Vídeň, Oxford, Praha aj.) byly i nevěstince výhradně orientované na studenty. Současně s rozvojem prostituce v 11. a 12. století nastupuje církev do boje proti prostituci. Středověká církev již nebyla k prostitutkám tak ohleduplná a tolerantní jako ve svých počátcích. Přetrvával zde sice stále kult Panny Marie a sv. Máří Magdaleny, ovšem v ženách, a prostitutkách obzvláště, byla viděna především hříšná Eva. Církev a často i světská moc rukou společnou a nerozdílnou podnikaly „tažení“ proti povětrným ženštinám s úspěchem, ale mizivým. Jejich první snahou bylo zrušit veřejné domy, pronásledovat a trestat prostitutky. Zajímavý, i když naprosto neúčinný, byl návrh papeže Innocence III. (1160–1216), který roku 1198 doporučoval mužům sňatek s prostitutkou, aby došlo k její záchraně před dalším pácháním hříchu (Záruba a Votoček, 1925). Manželství bylo pro církev posvátnou institucí (*Co Bůh spojil, člověk nerozděluj!*). Ve Francii Ludvík IX. (posmrtně prohlášený za svatého) se po účasti na jedné z křížových výprav rozhoduje účinně bojovat proti prostituci, a to v sídelním městě nad Seinou. Ve 13. století se značná část (12 tisíc ze 150 tisíc) obyvatel věnovala trvale nebo příležitostně tomuto řemeslu, případně bylo na něm nějakým způsobem zainteresováno. Osvícený král zakládá v Paříži domy, kde mohou žít ty, které se rozhodly zanechat svého řemesla. Výzvu krále uposlechlo tehdy 200 kajícnic. Pověštinou se jednalo o vyzrálé ženy, které už neměly příliš velkou šanci udržet si výnosnou klientelu. Účinnost výzvy nebyla velká, a proto král vydal roku 1254 hned po svém návratu z křížové výpravy svůj proslulý „*kurví edikt*“. Obsahem ediktu bylo, že každé prostitutce, která nezanedchá po prvním dopadení své profese, hrozí zabavení veškerého majetku a vypovězení z města. Zároveň však povoloval znovu otevření veřejných domů, které v předcházející době nechával zavírat. Představy nedošly stoprocentního naplnění. Ostatně o pár století později o „*úspěchu*“ církevních snah hovoří následující fakta. Na známý kostnický koncil, který probíhal v letech 1414–1418 a jehož cílem bylo vyřešit problém tří papežů, přišlo do města vedle 345 biskupů a arcibiskupů, 546 opatů a doktorů teologie, také 700 žen lehkých mravů. Údajně jejich finanční obraty nebyly malé.

Prostituce a morálka

K otázkám morálky a prostituce se vyjádřil i jeden z nejvýznamnějších středověkých učenců Tomáš Akvinský (1225–1274), který spojuje rozkoš s neřestí. Samotný pohlavní styk je tolerován pouze v manželství, a navíc v případě, kdy se jedná o plození potomků. Onanie je hodnocena jako hřích proti přírodě a Bohu. Na druhé straně doporučuje v rámci udržení mravnosti existenci „*botelů*“.

„Prostituce znamená pro město totéž, co žumpa pro palác. Když v paláci není žumpy, celý palác se stane místem nečistoty a smradu. Obdobně se vyjádřil i sv. Augustin, jenž pravil: „Odejmi nevěstky a naplníš všechno cizoložstvím“. Dokonce zastával názor, že kdyby nebylo prostituce, svět by se zbořil pod návalem a tlakem prudkých vášní. Pro nebývalý rozvoj prostituce sehrála významnou roli skutečnost, že existoval nadbytek žen nebo obráceně, nedostatek mužů. Vyšší úmrtnost (nejen v dětství), časté šarvátky, rozšiřování celibátu u nebezvýznamného množství duchovenstva, to vše jen poměr mužů a žen ještě více vychylovalo z rovnováhy.

Náprava padlých dívek

Jak jsme se již zmínili, v každé době vznikaly aktivity, které měly alespoň částečně řešit otázku nápravy „padlých dívek“. Ve Vídni, k takovému účelu sloužil Dům kajícnic u Svatého Jeronýma. Myšlenka založit domy pro kajícnice (jakési komuny za účelem společné práce a modlitby) spadají do 11.–12. století. Kněz Lambert de Bégue z Liege založil řád, který si kladl za cíl konat dobré skutky. Členkám uvedeného řádu se začalo říkat „bekyně“ (boží dcery). Přestože v počátku působily v intencích katolické církve, později se od svých prvotních idejí částečně odchýlily. Například učily, že Ježíš není pravý Bůh a Marie, že není pannou. Navíc se na svých nočních schůzkách věnovaly smilstvu a podobně. Do Čech pronikly ke konci 13. století s pověstí počestných žen. Krátce po založení začaly do nově vzniklých klášterů proudit zástupy žen, zejména vdov. Činnost se postupem doby rozšířila do kostelů, nemocnic a podobně. Někdy vznikala i celá městečka, která lze dodnes spatřit především v některých holandských či belgických městech a v mnoha případech byla podporována ze strany církve, případně doplněna o četná privilegia. Zmíněný dům ve Vídni například obdržel dne 24. 2. 1384 od vévody Albrechta III. listinu, která obsahovala osvobození od daní a cel. Dům se mohl věnovat veškeré činnosti kromě obchodu a pohostinství.

Hampejzy v Čechách a v Praze obzvláště

Čechy byly a nepochybně ještě dlouhou dobu budou ležet na křižovatkách vyspělých evropských kultur. Je celkem logické, že ruku v ruce s danou kulturou šla i erotika a prostituce. Naši předchůdci nepatřili k žádným frigidním typům. Ostatně nejlépe zhodnotil inkubační období české sexuality již citovaný český kronikář Kosmas (1045–1125). Z uvedeného zápisu kroniky je zřejmé, že naši předchůdci nebyli svatí. Muži na trůně dělali národu čest, ženy v ulicích se taktéž činily. Jen neznalý života v podhradí se mohl mýlit. Postupem doby, úměrně k tomu, jak upadala všeobecná mravnost, rozbujela se prostituce do nebývalých rozměrů. Je mylné se domnívat, že tato činnost byla pouze výsadou velkých měst. I v osadách poblíž takových center se prostituovaly dívky velice cílým způsobem. Také později vydaná *Vyšehradská právní kniha* (1460) nadále prikazovala lehkým ženštinám speciálně se označovat žlutým lemováním. Postavení prostitutky bylo obdobně, jako jinde ve středověké Evropě, i u nás na nejnižších stupních společenského

žebříčku. Již záhy se začala řešit právní otázka, zda může být prostitutka znásilněna. Nejstarší brněnské městské právo tuto otázku řeší následně: Ten, kdo je přistižen u prostitutky (kočovné ženy), nemá být soudcem nikterak trestán a ten, který poškodí na majetku klerika nebo laika za to, že s prostitutkou ve dne nebo v noci na kterémkoli místě tělesně obcuje, má být potrestán jako zloděj nebo loupežník. Jiná městská práva ovšem považovala za znásilnění i nedobrovolný styk prostitutky. Všeobecně ovšem byly prostitutky opovrhovány a každý bližší poměr s nimi, samozřejmě včetně sňatku, byl považován za nečestný a zavrženíhodný (Bassermann, 1993).

Historické centrem prostituce v Praze

Historickým centrem prostituce v Praze byl přibližně od 10. století Ungelt a blízké okolí. Cizozemští kupci zde platili clo. V místech, kde byla dostatečně velká kumulace finančních prostředků, se rozvinula časem prostituce. V tehdejší době nebylo v Praze příznivějšího místa pro prostituci. Do celé oblasti nesměla vstupovat městská policie. Popisovaný stav vydržel v blízkosti Týnského chrámu až do 19. století. Pochopitelně, že se našli odpůrci těchto podniků a jak dokládají záznamy ve starých kronikách, nebylo jich málo. Hampejzy, bordely, nevěstince, veřejné domy dotvářely kolorit každého většího města. Ve středověku byl takový dům ostudou města a řemeslo přiřazeno k podřadným a nečistým. Navíc vedle oficiálních hampejzů vedených v městských knihách jako „*antiquum gallimordium*“ existovaly i hampejzy neevidované, které spravovali ponejvíce majitelé hostinců nebo kuplířky. Služby v těchto domech nenabízely pouze „*padlé*“ dívky, ale mnohdy si zde neuspokojení léčily mladé vdovy po přestárlých měšťanech, rozmařilé měšťanské dcery a další. Hned za hradbami, v místech dnešního Smíchova poblíž Vltavy, se nalézalo několik takových zařízení. I uvnitř městských hradeb se nacházely hampejzy. Když kolem roku 1360 sestavoval mistr Klaret svůj Glosář, zařadil do něj také jednoznačné výrazy: „*lupanarque kurewna*“ pro nevěstinec a „*est mertrix kurwa*“ pro nevěstku. V historických materiálech o Praze se v městské knize z roku 1365 eviduje například hampejz na okraji židovského ghetta. Velká koncentrace nevěstinců a jejich útulků se nalézala v tzv. Benátkách (dnešní Bartolomějská ulice). Kromě nevěstek zde sídlil i kat, který měl mimo jiné za povinnost vykonávat nad nimi dozor. Mezi nejznámější hampejzy v Praze v dalších stoletích, zejména v 16. století (podle zprávy z roku 1571), patřil tzv. Dvůr Králův v dnešní Celetné ulici.

Praha a její nevěstince

Vedle Paříže, jejíž sláva upadala, stejně tak jako sláva Londýna, začíná se prostituce rozvíjet v centrech Rakousko-Uherského mocnářství, a to především ve Vídni a v Pešti (dnešní Budapešť). Právě posledně jmenované město získalo přezdívku „*Paříž východu*“. Maďarské dívky dobývaly nevěstince po celém tehdejším světě. Obchod s děvčaty patřil stejně jako dnes, k výnosným obchodním transakcím. Nevěstky byly ve všech velkých městech. V Praze se nevěstky dělily na: domácké (nabízely služby po jednotlivých

domech), pohostinské (provozovaly činnost v hospodách, hotelích, kavárnách), haldecké (jejich pracovištěm byly haldy dřeva u Vltavy), dvorské (pracovaly na samotném Hradě), oficiálně se označovaly jako šenkovní, bordelní a potulná (podléhala výkyvům ročního období). Některé pražské kavárny v 18. století byly označovány decentně jako „*chrámy prodeje rozkoše*“. K nejznámějším kafírnám patřily kavárny U modrého hroznu a U kamenného stolu. Kuplířky zde nabízely tanečky nezletilých a pochopitelně i panny (dvanáctiletá panna stála 20 zlatých), ne-panny byly podstatně levnější, stály pouhých 12 zlatých. Ve stejném století provozovalo na Malé Straně činnost na čtyřicet veřejných domů (např. U tří růží, U šťvanice na kance, U červeného páva). Známý dům U červeného páva býval označován také názvem Gogo (což v překladu z francouzštiny znamená „*Jak je vaše ctěná libost*“). Později je znám spíše pod názvem Královský bordel, podle klientely, která v Praze vyhledávala dané služby. V roce 1866 mezi hosty patřil i německý kancléř Bismarck, který za večer šestkrát a pokaždé s jinou slečnou využil intimity útulného pokojíčku. Do kategorie nejpřepychovějších patřil podnik paní Flekové v Kaprově ulici, který byl vybaven černým ložním prádlem, mužskými „*nevěstkami*“ a podobně. Dobře o něm píše Jan Jeník z Bratřic (viz jiná kapitola). Některé si však mohly přijít na poměrně slušné peníze. Ročně si lehká děvka mohla vydělat 1 000 až 1 100 zlatých. Z toho platila jídlo, otop, úklid a prádlo. Jen pro porovnání: úředník si vydělával v téže době přibližně 600 zlatých, profesor na reálce 950 zlatých, industriální učitelka 200 zlatých. Přesto nemusíme prostitutkám závidět, neboť nic netrvá věčně a bylo zapotřebí se zaopatřit také na stáří (Lenderová, 2002).

V 19. století se ještě rozlišovaly nevěstky kočovné (zejména se jednalo o herečky, markytánky), nevěstky usedlé (pouliční, hotelové, lázeňské). Myslelo se i na vysloužilé kněžky lásky. Ty se pak na stará kolena uchýlovaly do tzv. domů kajícnic, domů bekyň či magdalénských domů. Na počátku 19. století bylo v miliónové Vídni evidováno a současně i pravidelně kontrolováno 1 500 prostitutek. Vedle velkých měst se skromně na poli prostituce krčila na konci Praha. V roce 1886 bylo v Praze evidováno 86 živností, v roce 1888 fungovalo již pouze 62 bordelů s celkovým počtem 150 prostitutek. Po první světové válce, v roce 1919, jich zůstalo z původního počtu pouze devět. Největší koncentrace veřejných domů byla na Starém městě. K těm opravdu známým, nejelegantnějším a také nejvyhledávanějším, určeným pro aristokratickou společnost, patřily salóny U Goldschmitů v Kamzíkově ulici, U Friedmanna na nároží Rabínské a Josefské ulice, U Kautského v Platněřské ulici. Na město, které v té době mělo přibližně čtvrt miliónu obyvatel, to bylo nepochybně málo. Skutečnost však byla jiná. Statistiky totiž nebyly schopny postihnout neregistrovanou, tzv. náhodnou, dočasnou prostituci.

Prostituce jako živnost

Prostituce představovala v každé historické době lukrativní živnost. V luxusních nevěstincích si za rok mohla nevěstka ročně vydělat až 2 000 zlatých, případně podle schopností i více. (Jen pro ilustraci – penze známého hudebního skladatele B. Smetany činila ročně 1 200 zlatých, plat profesora činil necelých 1 000 zlatých). V luxusních nevěstincích měla

každá nevěstka pouze jednoho klienta za noc. V horších (méně luxusních) se počet klientů zvyšoval až k sedmi za jednu noc, v době výplaty byl počet obslužených ještě vyšší. Je všeobecně známo, že veřejné domy (nevěstince, nebo také bordely označené červenou lucernou) byly u nás oficiálně zrušeny zákonem v roce 1922. Podle dostupných statistik, které ne vždy zachycovaly skutečnost, bylo v Praze celkem 21 řádně vedených nevěstinců se 103 prostitutkami. Je to málo nebo moc? V Evropě na počátku 20. století bylo například v Paříži 47 veřejných domů, ve Vídni pouze 6, v Drážďanech 81, ve Frankfurtu nad Mohanem 10, v přístavním městě Hamburgu 113, v městě nad Tiberou Římě 22, ve Stockholmu 30 a tak dále. A počty prostitutek? Zdaleka neodpovídaly počtům veřejných domů. Vždyť jen v Paříži se počítalo, že se prostitucí živí na 60 000 žen, ve Vídni, kde bylo oficiálně pouze 6 veřejných domů, pracovalo na 30 000 žen. Nejznámější a nejvyhledávanější hampejzy v Praze se nalézaly zejména na Starém Městě, v dnešní Celetné ulici, v Dlouhé třídě, u kostela sv. Haštala. Jak již bylo dříve uvedeno, jakýmsi sídlem byl Ungelt. Ke koloritu jednotlivých hampejzů patřily i známé figurky, jako například Milča Žrout. Tato prostitutka vážila 120 kg a snědla, doslova a do písmene všechno, co viděla. Zemřela krátce po první světové válce na „chorobu silných“ – infarkt. V 19. století dochází k postupnému stěhování centra sexu z Paříže do Londýna. A Vídeň? Ta se stala královstvím prostituce. Na 8 mužů zde připadala 1 prostitutka, ale protože většina z nich sloužila policii, nikdo jim nedělal problémy. V roce 1811 uvádějí statistiky, že na 4 manželství připadal 1 konkubinát, ale v roce 1847 už to bylo na 2 manželství. Výsledek takového stavu nedal na sebe dlouho čekat. V letech 1820–1840 bylo v Rakousku na 1 milión nemanželských dětí. Současně vyvstala potřeba řešit daný stav legislativně. Podle tehdy platných rakouských zákonů z roku 1852 *„jest cizoložství souložením jednoho z manželů s jinou osobou než se spolumanželem ve zlém úmyslu vykonané. Činnost trestná záleží v přirozeném ukájení pudu pohlavního souložením, nikoli v jiném smilném konání. Čin trestný dokonán jest spojením údův, emisse neb immissem semena netřeba. Pokud spojení ono nenastalo, je možným i pokus. Cizoložství předpokládá vždy platné a posud trvajícím manželství...“*. Tolik k cizoložství *Ottův slovník naučný*. Žena, která se chtěla v dobách Rakousko-Uherského mocnářství živit prostitucí, musela se nejdříve ohlásit na hejtmanství. Zde obdržela tzv. „toleranční lístek“, jehož platnost trvala dva měsíce. Lístek obsahoval jméno, popis osoby, věk, rodiště, bydliště zájemkyně a předpisy platné pro provozování živnosti v daném městě. Součástí dokladů bylo i vyjádření lékaře. K základním povinnostem prostitutky patřilo nosit neustále potvrzení u sebe, neboť při jednotlivých a častých kontrolách se do průkazu vyznačovaly jednotlivé kontroly. Jestliže některá z žen onemocněla, musela si pořídit lékařské vysvědčení a po dobu léčení byl průkaz zadržen. Současně mohl být průkaz odebrán za jakékoliv porušení stanovených předpisů. Uvedená ukázka představuje jedno z možných řešení otázky prostituce. Jedná se o tzv. regulovanou prostituci, která sledovala vedle příjmu z provozování živnosti také omezení šíření pohlavních nemocí. Je zřejmé, že ze strany policie byl zájem o vykonávání kontroly v domech pochybné pověsti, v temných uličkách, hospodách a podobně. Postupně se ustanovila velice aktivní mravnostní policie, která se mimo jiného zaměřovala právě na kontrolu nad prostitutkami. Například v roce 1897 bylo

podle statistiky policejního ředitelství ve Vídni z 1 693 nevěstek žijících pod policejním dohledem, celkem 92,2% svobodných, 2,7% vdaných, 3,6% rozvedených a 1,5% vdov. Tradiční představa o rodině se začínala rozpadat. Ve středu pozornosti mužů-manželů nebyly pouze manželky, ale ve velké míře i nevěstince. Z jejich provozu měla leckterá městská pokladna poměrně slušný finanční příjem. Moudří radní dobře věděli, že dámy lehkých mravů dokáží ve značné míře uklidnit rozbouřenou mužskou krev, a proto se prostitutky také staly vítaným přívěskem velkých staveb. Podle dostupných materiálů například na trans-americké dráze (dokončena v roce 1869) dělaly společnost dělníkům na 3 tisíce žen.

Nevěstince a prostituce z dob první republiky

První světová válka přispěla k nebývalému rozmachu prostituce jako celku. Vojáci na frontě trpěli hladem, zimou a v neposlední řadě i sexem. Z počátku, když bylo ještě dostatek jídla, ustoupila sexuální potřeba poněkud dozadu, ale s délkou války se i tato potřeba dostávala do popředí. Vedle četných nevěstinců v posádkových městech fungovaly i tzv. pojízdné polní pufy, určené k uspokojení sexuální předimenzovaných vojáků. Cena byla jednotná a nesměla se zvyšovat v závislosti na poptávce. Navíc docházelo k podstatnému obměně klientů, což vedlo nepřímo ke značnému vyčerpání službu poskytujících žen. V mnoha případech se stává sex věcí veřejnou, bez jakékoliv studu. Pochopitelně, že v armádě došlo také k oddělení nevěstinců určených důstojníkům (označovaly se modrým světlem nad vchodem) od nevěstinců pro mužstvo, označené tradičním červeným světlem (Janiš, 2007, s. 135). Krátce po vzniku Československa (1918) policejní úřady přiznávají v celé nově vzniklé republice na 100 tisíc padlých dívek a žen, v Praze pak na 10 tisíc. Na pomoc těm, které hodlaly s profesí „praštit“ přispěchala celá řada organizací a spolků. Jednou z nejaktivnějších byla Armáda spásy (založená generálem Williamem Boothem). K jejím velkým počínům patřilo otevření (24. 6. 1920) první „Záchrané Domoviny“ (v objektu bývalé restaurace Belle Alliance v Praze-Krči) pro 40–50 dívek. Jak se uvádí v propagačním letáku, do domoviny se mohly dostat „ženy a dívky, které ztratily charakter nezřízeným způsobem neb byly v žaláři nebo se nacházejí v nebezpečí, že by mohly zbloudit z pravé cesty“. Délka pobytu se mohla pohybovat od půl roku do 14 měsíců. Podle vlastních vedených statistik se jich podařilo napravit na 80 % (!?).

Prostituce v nově vzniklém Československu

Nově vzniklá Československá republika (1918) dostala do vínku celou řadu problémů, mimo jiné také rozvodovost, prostituci, rozšíření pohlavních chorob aj. Podle dostupných statistik bylo v roce 1920 celkem úředně evidováno 460 veřejných domů, v nichž pracovalo 1 306 žen, z toho v Praze bylo 21 nevěstinců (tj. 4,5%) se 103 prostitutkami (tj. 7,9%). K tomuto počtu je zapotřebí připočítat ještě 442 policií evidovaných šlapek. Nad existencí veřejných domů se začínaly stahovat mraky. Vedle policejních zákroků vedoucích k řešení celého problému, přispěla nebývalou měrou i tíživá bytová otázka v Praze.

Statistiky léčebných ústavů z roku 1921 uvádějí, že v celém tehdejším Československu bylo na 21 465 osob nakažených pohlavní nemocí, z toho 16 682 žen a z nich ještě 1 919 vdaných. K tomu je třeba připočítat ještě ty, které se nepodrobily léčbě. Další doprovodnou pohlavně přenosnou chorobou se stala kapavka. Ještě po druhé světové válce je v jedné populárně-naučné publikaci (Novotný, 1946) popsána následující spolehlivá ochrana před dalším šířením kapavky. *„Pro spolehlivost doporučujeme si přetáhnout přes pyj před souloží raději prezervativy dva“*. Přesto, když dojde k nakažení kapavkou, je doporučován následující způsob léčby. *„Nemocný musí žít v klidu, musí se zdržeti jakéhokoli rozčilování pohlavního (souloží, četbou apod.) ... zakázán je tanec, jízda na kole a na koni, nemocný nesmí ani mnoho chodit, nemá se oddávat vůbec žádnému sportu ... má dbát o stolici, musí se zdržeti všech jídel a nápojů dráždivých. Nesmí tedy jíst jídel kořeněných, kyselých ani pikantních, nesmí pít pivo, víno, likéry ani nápoje šumivé ... Kouřiti nemocný může“*. Další rada se týkala nošení suspenzorů. K léčení kapavky se doporučovaly následující bylinné léky: odvar z heřmánku, pohanky, póru, divizny a malinového listí, hrst snětí stejných dílů na půl litru vody. K výplachu pochvy bylo zapotřebí použít *„směs po 10g listů šalvějových, květů heřmánkových a mochny husí, kůry dubové, dále 20g květů hluchavky bílé a 30g truskavce, ze směsi dá se 5 lžic povařit čtvrt hodiny v 1 litru vody, načež se procedí a použije k výplachu“* (Wiesner, 1925, s. 90–110).

Reglementace

Jedním z prostředků boje proti prostituci byla tzv. reglementace. Jednalo se v podstatě o legalizaci prostituce. Ženy provozující takovou živnost byly evidovány, obdržely povolení k provozování činnosti, ale současně jim bylo nařízeno se pravidelně zúčastňovat lékařských prohlídek. Takovým způsobem se podařilo alespoň částečně omezit nekontrolovatelné šíření pohlavně přenosných nemocí. O výsledném efektu se hodně diskutovalo. Největším argumentem odpůrců reglementace bylo, že prostitutka v době objevení choroby, mohla už v daném okamžiku nakazit celou řadu sexuálních partnerů. Kritikou reglementace se nakonec dospělo k tzv. abolicí, přijetí zákona o potírání pohlavních nemocí (1922). Po oficiálním uzavření veřejných domů a zakázání prostituce u nás nedošlo zcela zákonitě k okamžité nápravě. Jak se uvádí ve zprávě pražského policejního ředitelství, bylo v roce 1928 evidováno ještě 2 022 „lehkých“ žen. Mnohem zajímavější jsou údaje z některých měst tehdejšího Československa. V Bratislavě, která i s Petržalkou měla pouze 97 tisíc obyvatel, bylo evidováno v daném roce na 1 148 prostitutek. V Košicích jich bylo na 52 tisíc obyvatel evidováno 382 a tak dále. Ihned po vzniku republiky se zvedla kampaň sledující jeden cíl – omezit prostituci, která právě dosáhla nebývalého rozmachu v období první světové války. Výsledkem bylo předložení (30. 9. 1919) návrhu poslankyň parlamentu F. Zemínové a L. Landové-Štychové na zrušení veřejných domů, stíhání tajné prostituce a zavedení povinného hlášení a léčení pohlavních chorob. Následným přijetím zákona se Československo připojilo k tzv. abolicismu. Z tohoto pohledu byla prostituce chápána jako určité společenské zlo, které nelze odstranit, ale je možné komplikovat její

masové rozšíření a především zabránit dalšímu narušování zásad mravnosti a ohrožování zdraví, především mládeže.

Boj proti prostituci

Na pomoc v boji pro potírání pohlavně přenosných nemocí na počátku dvacátého století přicházely ke slovu četné tzv. nádražní misie. Jednalo se o společnost sdružující starší ženy, které se pohybovaly po nádražích s cílem varovat nově přijíždějící a nezkušené mladé dívky před lákadly a svody velkoměsta. Současně poskytovaly rady, snažily se pro ně obstarat práci a podobně. Vznikaly také různé „*Poradny pro mladé lidi*“, které poskytovaly rady, zejména pak v oblasti pohlavního života. Celkem v Čechách existovalo takových poraden dvanáct, z toho jen v Praze plná polovina. Existovaly i další spolky zaměřené proti prostituci, například spolek s názvem Záchrana. Na odborné úrovni byla založena společnost, jejíž název jasně určuje obsah zaměření: „*Československá společnost pro potírání chorob pohlavních*“. V roce 1925 byl v Čechách vydáván časopis s názvem „*Bez domova*“, který vydával a byl také směřován k rozvedeným ženám. Jedním z nepříjemných důsledků války byl značný nepoměr mezi muži a ženami ve společnosti. Tím byl dán značný prostor pro donchuány a manželské slibotechny, neboť zájem o sňatek a vdavekchytivost byly obrovské. Jistý Josef Dosedlo z Blanska u Brna si „vyrobil“ díky pudům velký a v podstatě neřešitelný problém. „*Tento podivný labužník učinil si současně důvěrnou známost se třemi děvčaty, která u žádného z nich nezůstala bez následků. Dosedlo přemlouval docela tato děvčata ke společné sebevraždě, aby zakryl pravý stav věcí, avšak když byl udán četnictvu, skončil i tento svůdce sebevraždou*“. Tolik příběh z dvacátých let. Poněkud jiný postoj zvolili na Slovensku. Nepochybně zajímavá zpráva pro mravokárce z počátku století (Arbeiterzeitung) od našich slovenských přátel: „*Před několika dny oznámilo několik protiklerikálních časopisů, že dominikáni v Košicích založili jakousi společnost sv. Tomáše Akvinského, jejímiž členy jsou dívky a ženy, buď již nebo ještě snoubení schopné. Členky dostávají od dominikánů na tělo pás, ozdobený obrazem sv. Tomáše Akvinského, a sice na ono místo těla, které je pokládáno za prásidlo ženskosti. Pás má chránit dívku před milencem, ženu před manželem, což mělo ten následek, že četní manželé způsobili skandál pro tuto ochranu ctnosti, kterou dominikáni vlastnoručně na tělo dávají nebo s těla odpínají*“. Sice následovalo dementování této zprávy, ale nepůsobilo příliš přesvědčivě. „*Účelem Společnosti pásů sv. Tomáše Akvinského jest ochraňovati čistotu jejich členek v jistém stavu, nejméně však má za účel, aby se dívky nevδάvaly nebo vdané ženy nekonalý svých manželských povinností. Pokud běží však o přikládání pásu na tělo, je přímým zkrucováním tvrzení, že by některý kněz pás přikládal nebo odpínal, poněvadž kněz zanášá jen příslušné jméno do knihy Společnosti*“. Podle četných statistik (jestli jim lze plně věřit) došlo na konci 19. století k nebyvalému rozmachu prostituce. V přepočtu na jednoho obyvatele připadala například jen v Hamburku jedna prostitutka na 48 obyvatel, ve Florencii na 188, v Římě na 288, v Bologni na 590. Praha v seznamu 33 velkých evropských měst nebyla uvedena. Při uvádění absolutních hodnot prostituujících se žen se uvádí, že jen v Paříži se jich pohybuje

na 40 tisíc, v Londýně na 60 tisíc a v Berlíně dokonce 100 tisíc. Na počátku 20. století se údajně napočítalo v Londýně na 100 tisíc, v Paříži na 150 tisíc prostitutek.

Průmyslové velkoměsto Moravská Ostrava

Prostituce bujela zejména v průmyslových městech, kde charakter výroby vedl ke kumulaci mužských profesí, a také v těch, která byla závislá na velkém počtu pendlujících migrantů s týdenní nebo více týdenní periodou návratu do domovských obcí. K pochopení situace nám pomohou následující fakta z lokalit Moravská Ostrava, Přívoz, Slezská Ostrava, Hrušov, Vítkovice, Mariánské Hory. V Moravské Ostravě v roce 1890 žilo 19 243 obyvatel. Na 1 000 žen připadalo 1 247 mužů. Podílem mužů k počtu obyvatel představovala Moravská Ostrava pozoruhodnou anomálii. V té době totiž na celé Moravě připadalo na 1 000 žen pouze 914 mužů a ve Slezské Ostravě dokonce 912 mužů. Převaha mužské složky v populaci průmyslové Ostravy byla mimořádně vysoká zejména u mužů v produktivním věku (15–69 let). Na 1 000 žen v tom věku jich připadalo 1 416. Převažovalo vysoké procento svobodných mužů, převážně mladých dělníků. Pocházeli z vesnic a vzhledem k velké vzdálenosti se do svých domovů vraceli maximálně jeden krát týdně. Žili mimo své rodiny v průmyslovém městě často, jako obyvatelé tzv. dělnických kasáren, což byly hromadné ubytovny, s chudým sociálním zařízením. Další možnosti ubytování byli tzv. „nocleháři“, nájemci ne pokojů, ale pouze postelí k přenocování, které jim poskytli jejich ženatí spoludělníci. V průmyslové vesnici Vítkovice bydlelo v osmdesátých letech 19. století v dělnických kasárnách železáren 1 089 mužských dělníků. V havířské kolonii Hlubina na rozhraní Vítkovic a Moravské Ostravy bylo při sčítání obyvatel v roce 1890 zjištěno, že více než 21 % obyvatel jsou právě „nocleháři“, převážně svobodní muži. Logicky se právě z této kategorie obyvatel rekrutovali klienti ostravské prostituce. Prostituce jako masový sociální jev je zaznamenán v písemnostech magistrátu ve druhé polovině šedesátých let. V té době se stalo centrem prostituce Františkovo Údolí na rozhraní Moravské Ostravy a Vítkovic, kde tehdy vznikla hornická kolonie Hlubina. V devadesátých letech nabyla prostituce ve městě takových rozměrů, že se jí musel magistrát zabývat jako vážným problémem komunální politiky. Za zmínku stojí, že městští radní v zásadě vycházeli z toho, že prostituce a nevěstince splňují určité přirozené potřeby převážně osamělých dělníků, a tak jsou institucí společensky prospěšnou. Současně si však uvědomovali, že prostituci je potřeba regulovat, a tak ji postavili policejní a lékařský dozor. V roce 1893 se magistrát Ostravy poprvé pokusil o regulaci prostituce. Městský lékař MUDr. Weinreb prosadil, aby prostitutky ve veřejných domech byly registrovány a opatřeny zdravotní knížkou. Cílem bylo, aby zdravotní úřad byl o každé prostituce ve městě informován. Zdravotní knížku budoucí prostitutky získaly až po zdravotní prohlídce, která zjišťovala, zda žena není nakažena pohlavní nemocí. Následně se registrovaná prostitutka musela podrobit lékařské prohlídce dva krát do týdne, výsledek byl zaznamenán do zdravotní knížky.

Ostravské nevěstince

Na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let 19. století vznikají v Moravské Ostravě jako středisko organizované prostituce veřejné domy, kterým se i v úřední terminologii říkalo *bordely*. Známý je dům čp. 861, který patřil původně jistě T. Bretterové, který byl snad prvním nevěstincem. Další se rozrůstaly velmi rychle, zejména od poloviny osmdesátých let, kdy v Rakousko-Uhersku byly podle normy z roku 1885 veřejné domy trpěny, pokud jejich provozovatele projevili ochotu respektovat policejní předpisy. Podmínkou bylo, že přistoupily na regulaci chování prostitutek, byly umístěny tak, aby neohrožovaly veřejnou mravnost, jejich zaměstnankyně se podrobovaly zdravotnímu dohledu a byly smluvně upraveny vztahy mezi majiteli bordelů a jejich pracovníci. Tak, jako v jiných evropských městech i v Moravské Ostravě se soustředily nevěstince do určitých městských ulic a čtvrtí. Ostravská „čínská čtvrť“ měla své sídlo v ulicích Stodolní a Porážková. Šlo o ulice v blízkosti rozvíjejícího se městského centra, zároveň však dostatečně skryté a odlehlé od veřejného ruchu, aby budily pozornost. Za zmínku stojí, že nedaleko bordelu jistého Jelena, který zaměstnával až deset prostitutek se v čp. 802 nacházely veřejné vanové lázně, používané k hygienické očiště ostravských občanů, kteří nevlastnili byty s koupelnami. Lázně Ostravané nazývali „Marienbad, tedy Mariánské lázně“, měla v nájmu M. Jandovská a Josef Matyk. V roce 1910 odhalil Ostravský deník, že v lázních se tajně provozuje prostituce, která vynášela mnohonásobně více, než vlastní provoz prospěšného hygienického zařízení (převzato Myška, 2006). Lauby získaly své jméno podle domů s podloubím, které stály v ulicích Dlouhá, Velká a Pivovarská. Již na konci 19. století byly známým centrem městské lidové zábavy. V hostinci „U Habermfelda“ se konaly pořady, jež již měly charakter kabaretu se stálým konferenciérem. Že byl hostinec hojně navštěvovaným místem dokládá v městském archivu dochovaná hromadná stížnost obyvatel sousedních domů z roku 1899, kterým vadil hlasitý zpěv rozléhající se po ulicích do pozdních nočních hodin. Zda zde bujela prostituce se můžeme pouze domnívat, jistě rej a veselí podnítil potřeby zcela lidské.

ZÁVĚR

Prostituce představovala v každé historické době lukrativní živnost. Přinášela však také řady problémů, se kterými se musela společnost vyrovnat. Přelom 19. a 20. století se dá nazvat jakousi zlatou érou prostituce, díky reglementaci, neboli, lékařskému a policejnímu dozoru. Hlavním cílem kontroly prostituce byla snaha zabránit dalšímu masovému šíření pohlavně přenosných chorob, které ve zmiňované době představovaly závažný celospolečenský problém. Pohlavní nemoc se stala běžnou součástí tehdejšího života a zároveň obávanou metlou, na kterou v té době prozatím neexistoval žádný účinný lék (k objevu Salvarsanu, preparátu určenému k léčení syfilidy, došlo až v r. 1910). Reglementace dále bojovala s úrovní hygieny, jejíž úroveň byla na poli prostituce buď mizivá, nebo se jí vůbec nedostávalo. Jednotlivá města v Čechách a na Moravě se musela vypořádat s prostitutí dle její intenzity a lokality. V každém případě prostituce jako řemeslo byla a dá se říci s nadsázkou, že bude vždy.

Literatura

BASSERMANN, L. *Nejstarší řemeslo: kulturní dějiny prostituce*. Praha: Mladá fronta, 1993. ISBN 80-204-0363-9.

JANIŠ, K. *Toulky historií sexu a erotiky*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2007. ISBN 978-80-86845-83-8.

JANIŠ, K. *Z dějin sexu a erotiky, aneb, Co jsme se ve škole neučili*. Trutnov: Lupus, 2004. ISBN 80-903509-0-9.

LENDEROVÁ, M. *Chytila patrola, aneb, Prostituce za Rakouska i republiky*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0379-9.

MYŠKA, M. *Kněžky Venušiny, aneb, Z historie prostituce v průmyslovém velkoměstě*. Ostrava: Repronis, 2006. ISBN 80-7329-117-7.

NOVOTNÝ, R. *Nemoci pohlavní a byliny*. Praha: Alois Koníček, 1946.

RINGDAL, N. J. *Nejtěžší povolání světa: kapitoly z dějin prostituce*. Brno: Doplněk, 2000. ISBN 80-7239-046-5.

WIESNER, A. *Dějiny prostituce a příjice v Československu*. Praha: Československá společnost pro potírání chorob pohlavních, 1925.

ZÁRUBA, H. a VOTOČEK, J. *Dějiny lásky: populární obrazy z dějin snubnosti, manželství a prostituce od pravěku až po dobu nejnovější. Díl 1.–5*. Praha: Nakladatelství L. Šotka, 1925.

Kontakt

doc. PhDr. PaedDr. Kamil Janiš, CSc.
Fakulta veřejných politik v Opavě, Slezská univerzita v Opavě
Ústav pedagogických a psychologických věd
Bezručovo nám. 885/14, 746 01 Opava, Česká republika
doc.kamil.janis@fvp.slu.cz

PhDr. Zdeňka Římovská, Ph.D.
Fakulta veřejných politik v Opavě, Slezská univerzita v Opavě
Ústav nelékařských zdravotnických studií
Bezručovo nám. 885/14, 746 01 Opava, Česká republika
zdenka.rimovska@fvp.slu.cz